

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ЗМІСТОВА КОМПОНЕНТА НАВЧАННЯ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Л. М. Калініна,

доктор педагогічних наук, професор;

І. М. Рябуха,

кандидат педагогічних наук

У статті акцентовано увагу на необхідності модернізації змісту навчання керівників сучасних закладів згідно з підвищенням соціальних вимог до їх посадово-функційної компетентності та викликів громадянського суспільства. Складником змістової компоненти навчання репрезентовано соціальний феномен учнівської молоді та фактори її розвитку в багатовимірному суспільстві, що розвивається як громадянське, вільне та демократичне. Розкрито зміст мега-, макро-, мезо- та мікрофакторів розвитку соціальної компетентності та наведено особливості їх впливу в сучасних соціально-педагогічних умовах розвитку громадянського суспільства.

Ключові слова: фактори впливу, соціум, соціальна компетентність, соціалізація, соціальний розвиток, мега-, макро-, мезо- та мікрофактори розвитку соціальної компетентності, суспільство, соціальне оточення.

Постановка проблеми. Замовлення суспільства наконкурентоспроможних соціально компетентних громадян, вихованих на національних ідеалах і гуманістичних ідеях, на засадах відданості Батьківщині, толерантності, миру та з активною громадянською позицією у соціумі, детермінує обґрунтування сучасного змісту навчання керівників сфери освіти, в якому чільне місце належить феномену соціальної компетентності учнівської молоді.

Аналіз останніх публікацій з означеної проблеми. Ідеї, моделі та основні положення компетентнісного підходу, шляхи його впровадження в практику загальної середньої освіти та післядипломної освіти, теоретичний аналіз сутності феномену компетентність як педагогічної категорії та компетентнісної освіти висвітлено в працях сучасних українських і зарубіжних учених: Н. Бібік, Р. Вдовиченко, Л. Калініної, В. Козирева, В. Красевського, Д. Куллахана, Н. Ничкало, Б. Оскарссона, Н. Родіонової, М. Садкера, О. Савченко, О. Сухомлинської, О. Пометун, О. Топузова, Г. Халажа, А. Хуторського, В. Хутмахера, С. Шо та ін. [2; 6; 8; 9; 11; 14].

Формулювання цілей статті. Мета статті – на основі системного аналізу розкрити сутність феномену «соціальна компетентність» учнівської молоді, вплив мега-, макро-, мезо- й мікрофакторів на її розвиток та розкрити особли-

вості його розгляду в системі навчання сучасних керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Підвищення вимог до посадово-функційної компетентності сучасних керівників загальноосвітніх навчальних закладів детермінують включення до змістової компоненти системи навчання і розгляду такого феномену, як соціальна компетентність та її розвиток.

Соціальну компетентність у структурі ключових компетентностей особистості науковці розглядають у трьох аспектах: як загальне збірне поняття, що свідчить про рівень соціалізації людини; як ключову компетентність особистості; як особистісну інтегративну властивість індивіда. Соціальна компетентність – це інтегральна властивість особистості, що становить систему особистісних рис та якостей, здібностей і здатностей, які забезпечують відповідність індивіда його соціальній групі, визначає досягнення власних, суспільно значущих цілей (обраних самостійно або заданих зовні) та успішну самореалізацію в гетерогенному соціумі відповідно до прийнятих у соціумі норм і цінностей.

Соціальна компетентність формується, розвивається і виявляється в соціальній, навчальній, громадській, суспільній діяльності; соціальна компетентність (у вузькому розумінні слова) характеризує людину як істоту соціальну, як суб'єкта життєдіяльності, її взаємовідносини із суспільством, соціумом, стосунки з іншими людьми. Структурними елементами соціальної компетентності виокремлено такі: знання як інструменти діяльності, життєві навички, особливі способи мислення, комунікативно-організаторські здібності, здатність усвідомлювати, оцінювати й відповідати за наслідки своїх дій.

Розвиток соціальної компетентності учнівської молоді інтерпретуємо як цілеспрямований педагогічно керований процес змін параметрів соціальної компетентності завдяки створенню суб'єктами навчально-виховного процесу організаційно-дидактичних і соціально-психологічних умов для досягнення якісно нового рівня стану її сформованості, що відбувається за такими стадіями розвитку: потенційна, аксіологічна, перетворювальна. Основними способами розвитку соціальної компетентності визначено засвоєння знань про соціокультурні норми суспільства, опанування соціальних ролей і норм міжособистісних відносин, нагромадження соціального й життєвого досвіду. Розвиваючи особистісні якості, які сприяють адекватній інтеграції у соціумі, засвоюючи соціальні ролі та сценарії поведінки, учні набувають здатності розв'язувати різні соціальні завдання, організовувати власне життя відповідно до суспільно прийнятих норм і традицій, будувати і реалізовувати перспективні проекти самовдосконалення та самореалізації. *Розвиток соціальної компетентності* в учнівської молоді має суб'єкт-суб'єктний і динамічний характер, відбувається шляхом *впливу різних факторів* на цей процес, які за своєю суттю є адитивними (латин. *additivus* – додавальний) і комплексними та структуровані авторами за ступенем впливу на чотири групи.

Перша *група факторів впливу* на розвиток соціальної компетентності – *мегафактори*: космос, планета, світ, людство. На розвиток людини як струк-

турної одиниці Всесвіту і одного з мешканців Землі впливає планета, оскільки закономірності її існування детермінують життєдіяльність усіх біологічних організмів; а космос – сукупність всього, що існує, – фізично утворює найближче та віддалене оточення, у взаємодії з яким відбувається опанування навколишнього світу і розвиток індивіда. Беззаперечно, що розвиток кожної людини як елемента динамічної системи «людство» – сукупності представників усіх соціальних організмів (рас, народів, соціальних і культурних груп), які будь-коли існували та існують на Землі – відбувається під впливом цього самого людства (генетична пам'ять, історичний спадок тощо). Дія названих факторів може бути як прямою (наприклад, природні процеси і катаклізми детермінують умови проживання людини), так і опосередкованою (наприклад, історико-географічні особливості існування окремих рас і народностей), але віддаленою у просторі або часі. Враховуючи специфічність впливу, мегафакторами розвитку соціальної компетентності вважатимемо матеріальний світ (об'єкти довкілля), космічні та біологічні процеси, етнічну приналежність індивіда.

Друга група факторів впливу на розвиток соціальної компетентності – *макрофактори*: країна, держава, суспільство. Кожна людина є представником певної країни і держави. Поняття «країна» у науковій літературі частіше за все характеризується з позицій культури певного населення чи території; поняття «держава» – як особлива форма організації суспільства, що встановлена на певній території. Держава нормує життя населення країни, через правові документи (конституцію, закони і підзаконні акти тощо) встановлює порядок формальних взаємовідносин між членами суспільства; при цьому неформалізований порядок здійснюється за допомогою звичаїв і традицій, які сформувалися всередині суспільства. Держава, окрім політичних, економічних і правових функцій, виконує важливу соціальну функцію – забезпечує солідарність відносин і взаємодію різних прошарків населення, реалізує принципи соціальної справедливості, захищає інтереси тих громадян, які потребують цього (зокрема, дітей та інвалідів).

Кожна людина є громадянином країни і членом суспільства, елементом суми індивідів, об'єднаних у певні групи (родини, колективи, нації, партії тощо), які пов'язані певними зв'язками: традиціями, економічними інтересами, родинністю, ідейними переконаннями тощо. Якщо суспільство – це «<...> система усіх існуючих способів і форм об'єднання та взаємодії людей <...> сукупність людей, об'єднаних певними відносинами <...> певний економічний лад, а також відповідна надбудова» [4, с. 1218], то закономірності його існування детермінують поведінку кожного з його членів, впливають на формування свідомості. Суспільство – це реальні люди, які з метою задоволення потреб об'єднуються, взаємодіють та конфліктують між собою, створюють і споживають матеріальні та духовні блага, виховують дітей, виносять нові форми опанування світом.

Українське суспільство, як і будь-яке інше, характеризується структурою і закономірностями його функціонування (соціальними, економічними, по-

літичними, морально-етичними тощо); організацією взаємовідносин між людьми, що склалися на даному етапі розвитку, принципами взаємовідносин людини і світу; спільністю цілей та принципів взаємодії, історією, норм, правил і взірців, героїв, технологій існування та моделей поведінки. Усі ці параметри детермінують суспільне життя – реальний життєвий процес людини (особи чи соціальної групи), що відбувається в конкретно-історичних умовах і характеризується певною системою видів і форм діяльності як способу свідомого перетворення дійсності. Отже, кожна особистість розвивається і реалізується як суспільна істота відповідно до закономірностей, прийнятих у конкретному суспільстві та конкретній країні.

Суспільство існує за рахунок обміну речовиною та енергією з оточенням («природний та соціальний метаболізм»), і у процесі історичної еволюції інтенсивність цього обміну зростає, що, на думку В. Вернадського та П. Тейяра, поступово веде до утворення ноосфери – простору, де об'єднуються природна та соціальна реальність. У контексті зазначеного звернемо увагу на таку особливість суспільства третього тисячоліття, як процес глобалізації, що спричинює ефект підвищення впливу поведінки окремих суб'єктів на стійкість життя та розвиток усього людства. На наш погляд, ця особливість визначає пріоритет розвитку соціальної компетентності сучасного підростаючого покоління – формування потреби і здатності до усвідомлення відповідальності за наслідки своїх дій, прагнення до гармонії розвитку особистості, родини, суспільства, держави і людства. Важливими вважаємо також і такі характерні ознаки соціуму третього тисячоліття, що у глобальному розумінні спрямовують розвиток соціальної компетентності його членів:

- рекордна чисельність населення планети (більше 6 млрд чоловік), що зумовлює зростання щільності проживання, а отже – і соціальних контактів;
- наявність розвинутої техносфери, здатної робити кардинальні впливи на інформаційну та екологічну системи планети як мегафактор розвитку людства;
- наростання нестабільності розвитку процесів світової економіки, що спричиняє коливання матеріально-фінансового забезпечення різних прошарків населення;
- наявність значних запасів зброї, триваюче виробництво і розроблення нових засобів озброєння, політична нестабільність та висока ймовірність виникнення військових конфліктів із непередбаченими наслідками не лише для особистості, а й для народів і людства загалом;
- розвиток засобів масової інформації та інформаційних технологій, здатних швидко змінювати свідомість та думки суб'єкта, масово маніпулювати людьми та впливати на їх світосприйняття, цінності, вірування, моделі поведінки та вчинки, навмисне перекручувати інформацію у власних латентно прихованих цілях і для власних споживацьких потреб та здійснювати протиправні для людей руйнівні «інформаційні війни».

У процесі життєдіяльності люди вступають у певні стосунки між собою. Спілкування (суспільні відносини), як і діяльність, є необхідною і загальною

умовою формування і розвитку соціальності. Спілкування органічно вплетене в людську діяльність, відповідає її різноманітним видам і постає як передумова, адже саме через спілкування налагоджуються і осмислюються необхідні для діяльності зв'язки, відбувається обмін інформацією, фіксація набутого досвіду, передача його від покоління до покоління. У процесі спілкування люди як фізично, так і духовно творять одне одного, тобто формують і відтворюють якісну своєрідність свого життя як суспільного; відбувається взаємовплив і взаємодія індивідів; виявляється і формується спільність поглядів, думок, настроїв; досягається взаєморозуміння; здійснюється передача та засвоєння норм, звичок, стилю поведінки; створюються згуртованість і солідарність; відтворюється спосіб життя суспільства. Варто звернути увагу і на таке історичне надбання суспільства, як мова – спеціальний код, за допомогою якого люди спілкуються, надають певного смислу звукам чи письмовим символам (буквам, позначенням) і таким чином передають інформацію новим поколінням. Мова є результатом творчості багатьох поколінь, вона є елементом культури та національної приналежності певного народу. Як один з найважливіших компонентів реальності, мова дозволяє людям підтримувати зв'язок один з одним, об'єднуючи їх в єдиний організм – суспільство. Отже, у суспільстві реалізуються різноманітні види матеріальної та духовної діяльності людей. Зміст і характер життя кожної людини визначається способом її діяльності, одними з головних факторів якої є знаряддя діяльності (засоби виробництва) та засоби спілкування (мова та інші символічні форми культури).

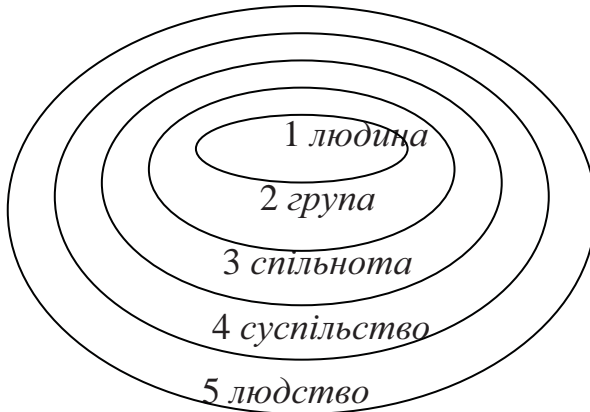
Згідно з теоретично обґрунтованими вченими положеннями теорії факторів (Р. Арон, М. Вебер, Л. Калініна, А. Капська, І. Гофман та ін. [1; 3; 5; 7; 10; 13; 14]), основними факторами розвитку члена соціального контексту виокремлено культуру, техніку, політику, масову свідомість (ментальність).

Узагальнюючи і враховуючи здобутки теорії факторів, до макрофакторів розвитку соціальної компетентності учнівської молоді зараховано сучасні технології, зокрема інформаційно-комунікаційні; взаємовідносини між членами суспільства, детерміновані нормами і правилами, традиціями і звичаями; суспільно-політичні процеси як наслідок української ментальності; мову (державну, національних меншин та іноземні) як елемент національної та світової культури; соціальну приналежність як спосіб ідентифікації індивіда у суспільстві.

Суспільство охоплює не лише різноманітні процеси, а й стосунки між людьми і складається із соціальних груп, які відрізняються структурою, кількісним складом (розміром), цілями і закономірностями функціонування. У процесі дослідження соціальні групи ми вважали не лише своєрідними одиницями системи суспільного розподілу праці, а й формами суспільної реалізації особистості. Якщо розглядати соціальну компетентність з позиції взаємовідносин «Я – суспільство», то соціальну реальність, в якій відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія людини, соціальної групи, спільноти, суспільства й людства в цілому, можна представити схематично у вигляді концентричних

кід, у центрі яких знаходиться людина – суб'єкт відносин, член певної групи, елемент суспільства і людства (рис. 1).

Збільшення радіуса кожного кола символізує розширення соціальних зв'язків, ускладнення структури взаємодій, збагачення соціальних явищ. При цьому проходження від центра до крайнього кола демонструє поступовий перехід від внутрішнього до зовнішнього світу індивіда. Центральну вісь цієї системи ми асоціюємо із загальнонавчальними компетентностями та загальнолюдськими цінностями, які мають бути притаманні людині будь-якої групи, спільноти, суспільства.

1) особистий простір – *макрорівень*; 2) найближче оточення – *індивідуальний*; 3) найближчий соціум – *мезорівень*; 4) віддалений соціум – *макро-рівень*; 5) загальний соціум – *мегарівень*

Рис. 1. Схема структурованого ієрархічного зв'язку соціальних елементів

Учнівська молодь є складовою суспільства, під впливом якого – через навчання, виховання та соціалізацію – він набуває своєї індивідуальності, а для задоволення власних потреб об'єднується з іншими індивідами. Соціальна група виступає тією організаційною структурою, що забезпечує особистості рівень комфорту, зумовлений характером міжособистісних стосунків. У спільноті (класі, колективі) визначними факторами ефективної взаємодії її членів виступають соціальна стратифікація – ієрархія статусів, престижу, ролей та соціальна єдність (згуртованість на підставі спільних інтересів). У наступному колі – суспільстві – до цих факторів додаються національні особливості, характер ділових відносин, суспільні цінності.

Подальша ефективність соціалізації дитини (згідно з дослідженнями Н. Смельзера [15]) залежить від розвитку її здібностей виконувати декілька різних видів діяльності, її здатності до розуміння принципів функціонування різних спільнот, її прагнення відповідати очікуванням оточуючих, її бажання

брати активну участь в різних соціальних процесах і таким чином впливати на них.

Наочно прослідити детермінанту самореалізації учня ліцею з точки зору набуття соціального досвіду – формування індивідуальної моделі світу особистості, яка вибудовується під час навчання (опанування світу) і відтворює його ставлення до оточення, зумовлює суспільну активність, формує життєву позицію – можливо за допомогою схеми структурованого ієрархічного зв'язку соціальних елементів. Отже, представлену схему можна вважати графічним зображенням алгоритму розвитку соціальної компетентності учнівської молоді з заданим вектором на набуття та розширення досвіду (когнітивного, предметно-практичного, спілкування і взаємодії) шляхом пізнання навколишнього світу.

Під час розгляду феномену соціальної компетентності в широкому контексті необхідно зважити у процесі навчання керівників на розвиток України як демократичної, правової, вільної держави та її інтеграції до світового співтовариства, а також на те, що людина є соціальною за природою і, зважаючи на латентну війну на території України та невідворотність демократичних змін у державі, настав час відстоювати національні інтереси країни, в якій народився і живеш та захищати інтереси людей, жити разом, жити поряд із речами, які неможливо змінити, бути відповідальним за власні вчинки, виборювати свободу, честь та людську гідність, цінувати людське життя, продуктивно співпрацювати в різних соціальних групах і командах.

До *третьої групи факторів впливу* на розвиток соціальної компетентності ліцеїста належать *мезофактори*: найближчий соціум – населений пункт (специфіка міста чи селища, ментальність населення), навчальний заклад (особливості внутрішнього середовища), молодіжна субкультура.

Як зазначалося вище, розвиток соціальної компетентності ліцеїста відбувається у певному освітньому, культурному та соціальному просторах. Грунтуючись на доробках вітчизняних і зарубіжних дослідників В. Бочарової, Б. Вульфою, В. Гуру, М. Кастельса, Д. Константиновського, А. Петровського, В. Караковського, Л. Рубіної, В. Семенова, С. Степанова та ін., освітній і культурний простір найближчого (родини, навчального закладу) і віддаленого (населеного пункту) соціуму учнівської молоді ми розуміли як «матеріальні, суспільні та духовні умови існування та діяльності людини, які задовольняють її потреби і дозволяють реалізувати її потенції» [7, с. 79]. При цьому культурно-освітній простір міста (за статистичними даними, в Україні всі ліцеї розташовані в обласних центрах) розглядався як визначеність існування людини, що характеризується територіальністю та функціональними зв'язками між суб'єктами, явищами та процесами; соціальний простір – як упорядкована множина соціальних явищ, систематизований перетин зв'язків між соціальними позиціями.

Життя у великому місті детермінує одночасно вільне та обов'язкове перебування людини у багатьох колективах і групах, причому часто територі-

ально між собою непов'язаних: місце проживання, навчання, проведення вільного часу географічно можуть знаходитись далеко одне від одного. Фактично, учень, як молодий мешканець міста, може одночасно брати участь у декількох «соціальних світах», у кожному з яких існує кодекс вимог, свої стандарти життя та спілкування. У цілому місто, як певна урбаністична культура, надає особистості можливість широкого вибору кіл і груп спілкування, системи цінностей, стилю життя; пропонує багато різних можливостей для самореалізації – як внутрішньої, так і зовнішньої. Усе це значно розширює загальнокультурний і соціальний досвід підлітка, хоча зовсім не обов'язково у позитивному сенсі.

Соціум – це предметне буття людини, особливий спосіб життя, головними чинниками якого є свідомість, діяльність та спілкування, генетично-функціональний зв'язок між якими зумовлює створення відмінного від природного предметно-духовного світу культури. У процесі дослідження передбачалося, що соціум міста організований таким чином, що кожен член суспільства, учні ліцеїв зокрема, мають змогу реалізувати особистісні цінності, задовольнити весь ієрархічний комплекс потреб. Простір міста розглядаємо частиною освітньо-культурного простору країни та в єдності трьох структурних компонентів: просторово-предметного (сукупність об'єктів), організаційно-технологічного (методи опанування світом) та суспільно-діяльнісного (способи взаємодії зі світом). ЗНЗ у процесі дослідження розглядається як вирішальна просторова умова і провідний *мезофактор* розвитку соціальної компетентності учнів. Середовище ЗНЗ вирізняється предметно-інтелектуальним і соціально-рольовим насиченням, щільністю (кількістю видів) та інтенсивністю спільної соціокультурної й освітньої діяльності педагогів та учнів, подій (у навчальній і позанавчальній сферах), технологіями взаємодії з оточенням, а тому розглядалося у діяльнісному й особистісному вимірах. У першому випадку визначався зміст і результативність діяльності кожного суб'єкта навчання, у другому – індивідуальні характеристики (риси та якості), особистісні утворення учнів. Спрямованість навчальної та позанавчальної діяльності учнівської молоді ми пов'язували із використанням розвивального потенціалу середовища й особистісних технологій навчання (Є. Бондаревська, Н. Нікандров, В. Серіков, І. Якиманська), а також із розвитком соціальної компетентності учнів.

Відмінними ознаками ліцеїв інтернатного типу виступають: відносна «автономність» діяльності (самостійні юридичні одиниці, які мають власний бюджет і бухгалтерію); віддаленість закладу від батьків (учні впродовж навчального року проживають у гуртожитках); жорстка регламентація розпорядку дня (розподіл часу на навчальні заняття, прийом їжі, відпочинок); пролонгований робочий день (наявність занять у другій половині дня); переважна більшість групових видів діяльності. Специфіку соціально-життєвого простору ліцеїв інтернатного типу, на наш погляд, становлять такі параметри, як умови існування (соціально-побутові, психолого-педагогічні); режим життєдіяльності

учнів; традиції – все, що створює образ життя. Ці параметри детермінують життєдіяльність суб'єктів навчально-виховного процесу і визначають зміст «простору життєдіяльності» у координатах «територіальність» (визначеність групових місць для навчання, відпочинку, позанавчальних занять, спортивних ігор, вирішення побутових питань) та «персоналізація» (необмеженість індивідуального простору кожного учня).

У процесі дослідження ліцеї вказаної категорії ми вважали прогресивними соціальними системами, які безпосередньо пов'язані з простором населеного пункту, де вони розташовані. Простір життєдіяльності ліцею розглядався як територіально-часова структура, що визначає взаємини та дії усіх суб'єктів навчально-виховного процесу.

Наслідуючи погляди А. Шюца [17], соціальну реальність ЗНЗ ми визначили як сукупність умов і обставин суспільного життя, сукупність «об'єктів і соціально-педагогічних явищ всередині соціокультурного світу». При цьому соціальна реальність ЗНЗ створюється у процесі соціальної взаємодії учасників освітнього процесу як всередині простору закладу, так і за його межами. Узагальненим показником соціальної реальності вважалася організаційна культура (норми та правила, взірці поведінки, традиції, психоемоційний клімат). Оскільки така реальність утворюється *інтерація*ми індивідів, то кожний її учасник одночасно виступає суб'єктом, який має цілі, мотивацію та настанови, і об'єктом для орієнтації інших суб'єктів.

Особливе місце у *третьій групі факторів* впливу на розвиток соціальної компетентності посідає *молодіжна субкультура* – система цінностей і норм поведінки, форм спілкування молоді віком від 12 до 20 років, що вирізняє їх у загальному суспільстві [12]. Молодіжну субкультуру розглядаємо як соціальний факт – інститут, що сприяє опануванню ліцеїстами (віком від 14 до 17 років) різними соціальними ролями. Варто звернути увагу на такий прояв молодіжної субкультури, як неформальні угруповання – своєрідну форму способу самоствердження і самореалізації молодих людей. Це об'єднання підлітків за інтересами, симпатіями та цінностями – соціальні групи, мікросередовище спілкування, форма та спосіб задоволення відповідних потреб індивідів. Як свідчить соціальна практика, емоційна сфера життєдіяльності таких угруповань превалює над інструментальною, особливості взаємодії індивідів зумовлені їх віком і цільовою спрямованістю групи. Оскільки для більшості підлітків члени таких структур є представниками їх референтної групи, урахування діяльності неформальних угруповань є необхідним для адекватного розвитку соціальної компетентності. Таким чином, провідними мезофакторами розвитку соціальної компетентності учнівської молоді виступають ресурсні можливості освітньо-культурного простору міста, змістовне насичення соціально-життєвого простору та щільність подій, спрямованість внутрішнього середовища ЗНЗ, субкультура формальних і неформальних об'єднань учнів.

Четверту групу факторів впливу на розвиток соціальної компетентності учнівської молоді становлять *мікрофактори*, у складі яких ми виокремили

вікові особливості та психофізіологічні характеристики особистості, природні здібності та їх попередній досвід. Наразі науково доведеним є факт про те, що спадковість виступає біологічною передумовою загального розвитку особистості, тому природні здібності можна вважати підґрунтям розвитку соціальної компетентності учнів. Як відомо з психології, здібності розвиваються через діяльність. Оскільки для учнів провідною є навчально-пізнавальна діяльність (пізнання і перетворення світу на базі набутого досвіду), то саме їй ми відводимо виключно важливу роль у розвитку соціальної компетентності. Погоджуючись з В. Ядовим, що «особистість – це цілісність соціальних властивостей людини, продукт суспільного розвитку і включення індивіда у систему соціальних відносин через активну діяльність та спілкування» [16, с. 71], одним з провідних факторів розвитку її соціальної компетентності вважатимемо психофізіологічні риси та якості. Отже, до значущих мікрофакторів зараховано особистісні якості учнівської молоді, завдяки яким відбувається їх успішна соціалізація, соціальна інтеграція в суспільстві, соціальний розвиток та розвиток соціальної компетентності.

Висновки. У процесі навчання акцентовано увагу керівників на сутності та специфіці феномену соціальної компетентності учнівської молоді, його розвитку в освітньо-культурному середовищі ЗНЗ, характеристики мега-, макро-, мезо- та мікрофакторів впливу на розвиток соціальної компетентності в сучасних умовах. Соціальна компетентність за своєю суттю є суб'єктно-середовищною, успішність її розвитку залежить від рівня розвитку особистісної сфери учнів, сформованого у молоді почуття національної свідомості та гідності, гордості за те, що ми – українці, ступеня відповідальності за долю своєї Батьківщини та активності їх взаємодії із соціумом (особистісні та операційно-діяльнісні зміни параметрів), шанобливого ставлення до славетних вікових традицій та багатовікових громадянських цінностей в країні; від «ширини соціально-педагогічного середовища», тобто кількості проведених заходів із різних напрямів особистісного, емоційного та соціального розвитку, а також їх спрямованості на усвідомлення себе органічною частиною нації, реалізацію креативного підходу до кожної справи та до конструктивних узгоджених соціально значущих рішень, творчу співпрацю з громадськістю у плеканні вільних громадян і патріотів України.

Література

1. Арон Р. Эссе о свободах: универсальной и единственной формулы свободы не существует / Р. Арон // Полит. исследования. – 1996. – № 1. – С. 128–137.
2. Вдовиченко Р.П. Система організаційно-педагогічної діяльності міського управління освіти з підвищення компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів : монографія / Р.П. Вдовиченко, Л.М. Калініна, В.Д. Чайка ; за ред. Л.М. Калініної. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2007. – 528 с.
3. Вебер М. О некоторых категориях понимающей социологии / М. Вебер // Западноевропейская социология XIX – начала XX веков / под ред. В.И. Добренкова. – М., 1996. – С. 491–506.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. : Перун, 2001. – С. 1218.
5. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни / И. Гофман ; пер. с англ., вступ. статья А. Д. Ковалева. – М. : Канон-Пресс-Центр, Кучково поле, 2000. – 304 с.
6. Грицяк Л. Д. Державно-громадське управління розвитком освіти на державному, регіональному та інституціональному рівнях / Л. Д. Грицяк, Л. М. Калініна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3 (12). – С. 59–66.
7. Гуров В. Н. Управление развитием и функционированием образовательных учреждений : учеб. пособие : в 2-х ч. / В. Н. Гуров, С. В. Степанов. – Ставрополь : ИПФ «Ставрополье», 2003. – Ч. 1. – 128 с.; Ч. 2. – 192 с.
8. Калініна Л. М. Моделі компетентнісного підходу в управлінні загальною середньою освітою у змісті підручника для менеджера освіти / Л. М. Калініна, І. М. Рябуха // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки НАПН України. – К., 2010. – Вип. 1 (10). – С. 642–652.
9. Калініна Л. М. Теорія і практика функціонування обласного ліцею інтернатного типу : наук.-метод. посіб. / Л. М. Калініна, Н. В. Кнорр, М. І. Рябуха. – Київ–Херсон : Айлант, 2004. – 304 с.
10. Капська А. Й. Соціалізація особистості – мета соціальної педагогіки / А. Й. Капська // Соціальна педагогіка : підручник / за ред. А. Й. Капської. – К., 2000. – С. 5–14.
11. Компетентностный подход в педагогическом образовании : коллект. моногр. / под ред. В. А. Козырева, Н. Ф. Родионовой, А. П. Тряпициной. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2005. – 392 с.
12. Константиновский Д. Л. Молодежь 90-х: самоопределение в новой реальности. Профессиональные ориентации российских старшеклассников 90-х годов: планы и их реализация / Д. Л. Константиновский. – М. : Центр социологии образования РАО, 2000. – 224 с.
13. Мудрик А. В. Социализация человека : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / А. В. Мудрик. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 304 с.
14. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2003. – 392 с.
15. Смелзер Н. Социология / Н. Смейзер ; пер. с англ. – М. : Феникс, 1998. – 688 с.
16. Социальная идентификация личности / отв. ред. В. А. Ядов. – М. : Изд-во Ин-та социологии РАН, 1993. – 168 с.
17. Шюц А. Структура повседневного мышления / А. Шюц // Социол. исслед. – 1988. – № 2. – С. 129–137.

References

1. Aron R. Jesse o svobodah: universal'noj i edinstvennoj formuly svobody ne sushhestvuet / R. Aron // Polit. issledovanija. – 1996. – № 1. – S. 128–137.
2. Vdovychenko R. P. Systema orhanizatsiino-pedahohichnoi diialnosti miskoho upravlinnia osvity z pidvyshchennia kompetentnosti kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv : monohrafiia / R. P. Vdovychenko, L. M. Kalinina, V. D. Chaika ; za red. L. M. Kalininoi. – Mykolaiv : Vyd-vo «Ilion», 2007. – 528 s.

3. Veber M. O nekotoryh kategorijah ponimajushhej sociologii / M. Veber // Zapadnoevropejskaja sociologija XIX – nachala XX vekav / pod red. V. I. Dobren'kova. – M., 1996. – S. 491–506.
4. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. – K. : Perun, 2001. – S. 1218.
5. Gofman I. Predstavlenie sebja drugim v povsednevnoj zhizni / I. Gofman ; per. s angl., vstup. stat'ja A. D. Kovaleva. – M. : Kanon-Press-Centr, Kuchkovo pole, 2000. – 304 s.
6. Hrytsiak L. D. Derzhavno-hromadske upravlinnia rozvytkom osvity na derzhavnomu, rehionalnomu ta instytutsionalnomu rivniakh / L. D. Hrytsiak, L. M. Kalinina // Stratehichni priorytety. – 2009. – № 3 (12). – S. 59–66.
7. Gurov V. N. Upravlenie razvitiem i funkcionirovaniem obrazovatel'nyh uchrezhdenij : ucheb. posobie : v 2-h ch. / V. N. Gurov, S. V. Stepanov. – Stavropol' : IPF «Stavropol'e», 2003. – Ch. 1. – 128 s.; Ch. 2. – 192 s.
8. Kalinina L. M. Modeli kompetentnisnogo pidkходу v upravlinni zahalnoiu serednioiu osvitoiu u zmisti pidruchnyka dlja menedzhera osvity / L. M. Kalinina, I. M. Riabukha // Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. pr. / In-t pedahohiky NAPN Ukrainy. – K., 2010. – Vyp. 1 (10). – S. 642–652.
9. Kalinina L. M. Teoriia i praktyka funktsionuvannia oblasnoho litseiu internatnoho typu : nauk.-metod. posib. / L. M. Kalinina, N. V. Knorr, M. I. Riabukha. – Kyiv–Kherson : Ailant, 2004. – 304 s.
10. Kapska A. Y. Sotsializatsiia osobystosti – meta sotsialnoi pedahohiky / A. Y. Kapska // Sotsialna pedahohika : pidruchnyk / za red. A. Y. Kapskoi. – K., 2000. – S. 5–14.
11. Kompetentnostnyj podhod v pedagogicheskom obrazovanii : kollekt. monogr. / pod red. V. A. Kozyreva, N. F. Rodionovoj, A. P. Trjapicinoj. – SPb. : Izd-vo RGPU im. A. I. Gercena, 2005. – 392 s.
12. Konstantinovskij D. L. Molodezh' 90-h: samoopredelenie v novoj real'nosti. Professional'nye orientacii rossijskikh starsheklasnikov 90-h godov: plany i ih realizacija / D. L. Konstantinovskij. – M. : Centr sociologii obrazovanija RAO, 2000. – 224 s.
13. Mudrik A. V. Socializacija cheloveka : ucheb. posob. dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij / A. V. Mudrik. – 2-e izd., ispr. i dop. – M. : Izdatel'skij centr «Akademija», 2006. – 304 s.
14. Osvitnii menedzhment : navch. posib. / za red. L. I. Danylenko, L. M. Karamushky. – K. : Shkilnyi svit, 2003. – 392 s.
15. Smelzer N. Sociologija / N. Smejzer ; per. s angl. – M. : Feniks, 1998. – 688 s.
16. Social'naja identifikacija lichnosti / otv. red. V. A. Jadov. – M. : Izd-vo In-ta sociologii RAN, 1993. – 168 s.
17. Shjuc A. Struktura povsednevnogo myshlenija / A. Shjuc // Sociol. issled. – 1988. – № 2. – S. 129–137.

Калинина Л. Н., Рябуха И. М.

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ КАК СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ ОБУЧЕНИЯ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье акцентировано внимание на необходимости модернизации содержания образования руководителей современных заведений согласно с повышением социальных требований к должностно-функциональной компетентности и в ответ на вызовы гражданского общества. Компонентом содержательной составляющей обучения представлен социальный феномен ученической молодежи и факторы ее развития в многоуровневом обществе, развивающемся как гражданское, свободное и демократическое. Раскрыто содержание мега-, макро-, мезо- и микрофакторов развития социальной компетентности и приведены особенности их влияния в современных социально-педагогических условиях развития гражданского общества.

Ключевые слова: факторы влияния, социум, социальная компетентность, социализация, социальное развитие, мега-, макро-, мезо- и микрофакторы развития социальной компетентности, общество, социальное окружение.

Kalinina L., Ryabukha I.

DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCE OF STUDENTS AS A SEMANTIC COMPONENT OF TRAINING OF SECONDARY EDUCATION ESTABLISHMENTS LEADERS

In the article of the necessity of modernisation of content of training of leaders of modern establishments is highlighted according to the increase of social requirements to incumbency competence and calls of civil society. Social phenomenon of students and factors of their development in multidimensional society that develops as civil, free and democratic is represented as constituent of semantic component of training. It is exposed, that educational establishments, as open socialpedagogical systems and constituents of society, are accountable for students' socialization and their social development on the basis of socially meaningful norms, social values and traditions and must create conditions for key competencies forming for students, including social that provides their socialization and successful vital functions in socially heterogeneous society.

Modern scientists display social competence having characteristic features of social context in the structure of key competencies of a person; they examine it in three perspectives: as a common aggregate concept that testifies to the level of person's socialization; as a key competence of a person and as personal integrative property of individual. Social competence has varieties representing, according to the contents, sphere of formation, provide realization of social and socially-public activity, and all their components are interconnected with social

and cultural context. Among structural elements of social competence of lyceum student there were distinguished such components as: knowledge as instruments of activity, vital skills, special ways of thinking, communicative-organizational capabilities, ability to realize, to evaluate and be responsible for the consequences of the actions. Author's definition of social competence of studying youth is given in the article in accordance with the norms and values accepted in society. It is integral property of a person, that represents the system of personal features and qualities, abilities and capabilities that provide accordance of individual to his social group, determines the achievement of own and publicly meaningful aims (chosen independently and determined outwardly) and successful self-realization in heterogeneous society. Substance of mega-, macro-, meso- and microfactors of social competence development is exposed and peculiarities of their influence under modern socialpedagogical conditions of civil society development are given.

Mastering of knowledge about sociocultural norms of society, learning the use of social roles and norms of interpersonal relations, accumulation of social and life experience are the basic ways of developing social competence. The sources of development of social competence of lyceum students are contradictions between the outer and internal world of person; between the level of aspirations of person to certain social roles or desirable social activity and real personal and environmental possibilities for their self-realization. Motive force of development is motivation of students' achievements as measure of accordance of their necessities to possibilities, expectations and real achievements in educational-communicative, generally useful and role-personality spheres.

Keywords: *factors of influence, society, social competence, socialization, social development, mega-, macro-, meso- and microfactors of social competence development, society, human environment.*